

Všetci delegáti sa zhodli s I. T. Frolovom, ktorý v záverečnom slove zhodnotil poradu veľmi kladne. Nadhodila problémy, odhalila veľkú závažnosť niektorých z nich, inšpirovala niektorých delegátov k ich riešeniu v budúcnosti atď. Hostiteľom sa vyslovila zaslúžená vďaka za vzornú organizáciu porady, jej priebehu a zakončenia. J. Netopilík navrhol, aby sa budúca porada konala v Československu, s čím delegáti ochotne súhlasili.

T. Münz

V. FILKORN 50-ROČNÝ

Životné jubileá človeka sú príležitosťou na zamyslenie sa nad jeho činmi už vykonanými, ale aj nad činmi plánovanými. Sú príležitosťou na hodnotenie jeho práce, na skúmanie jeho prínosu pre spoločnosť, z ktorej vzišiel a pre ktorú žije, na zistenie, čo zo svojich minulých plánov splnil a čoho splnenie ešte len musí prísť, a konečne na postavenie nových plánov.

To posledné je azda najdôležitejšie v prípade jubilantov v dobrom slova zmysle mladých, nachádzajúcich sa v rozkveté fyzických i duševných, reprodukčných i tvorivých síl. Týka sa to aj akademika SAV a člena korešpondenta ČSAV, profesora, PhDr., dr. h. c. Vojtecha Filkorna, DrSc., ktorý sa 8. apríla t. r. dožil päťdesiatich rokov.

V dnešnej dobe, keď sa ľudský vek neustále predlžuje, je „päťdesiatka“ obdobie, v ktorom sa človek iba blíži k vrcholu svojich tvorivých schopností, v ktorom plánovanie činnosti je väčšinou dôležitejšie než hodnotenie minulých činností. Preto si zaslúži uznanie ten, kto nachádzajúc sa v tomto období svojho života, môže sa preukázať dielom prislúchajúcim podstatne vyššiemu veku.

Profesor Filkorn je zakladateľom modernej slovenskej logiky a je jedným z iniciátorov exaktnej metodológie v Československu vôbec. Osobne i svojím dielom vychoval prvú generáciu slovenských matematických logikov; svojou vedeckou spisbou výrazne ovplyvnil metodologické a metavedecké bádanie v ČSSR a výchovu odborníkov v metodológii a filozofii vedy. Jeho vedecká práca, vychádzajúca z potrieb spoločenskej praxe, opierajúca sa o marxisticko-leninskú filozofiu a nadväzujúca na najnovšie výsledky vedeckých bádání v logike a metodológii, ktoré získal štúdiom svetovej odbornej literatúry a osobným kontaktom s významnými svetovými vedcami, najmä zo socialistických krajín, bola ocenená a získala si uznanie nielen u nás, ale aj v zahraničí. Dokladom toho je napr. udelenie čestného doktora Štátnej univerzity T. G. Ševčenka v Kyjeve a menovanie čestným členom rady tejto univerzity.

Profesor Filkorn je rodákom z Horného Ponitria, z Pravenca. Študoval na FFUK v Bratislave, kde r. 1948 získal titul PhDr. Na tejto istej fakulte začal pracovať ako asistent, neskôr ako docent a od r. 1962 ako profesor logiky. Je zakladateľom a vedúcim Katedry logiky a Kabinetu metodológie vied na FFUK. Jeho vedecká práca bola ocenená vedeckými titulmi a hodnosťami (r. 1960 DrSc. na Karlovej univerzite v Prahe, r. 1962 člen korešpondent ČSAV, r. 1963 člen korešpondent SAV, r. 1968 riadny člen SAV). Okrem úspešnej vedeckej a pedagogickej práce sa zaoberal činnosťou vedecko-organizačnou a pedagogicko-organizačnou. Bol prodekanom FFUK, prorektorom a v r. 1963–66 rektorom UK v Bratislave; od r. 1968 je prvým podpredsedom SAV a od r. 1970 členom Prezídia ČSAV. Bohatá je aj jeho politická a spoločenská činnosť. V rokoch 1962–66 bol členom Ideologickej komisie ÚV KSČ

a v r. 1966—70 členom Ideologickej komisie ÚV KSS. Je predsedom Slovenskej komisie pre vedecké hodnosti, podpredsedom Čs. spoločnosti pre medzinárodné styky, členom predsedníctva Čs. komisie pre spoluprácu s UNESCO a iné. Za jeho obetavú prácu mu bolo udelené vyznamenanie Za zásluhy o výstavbu (1967) a Rad práce (1968).

Je ešte dosť času na hodnotenie vedeckej, pedagogickej, vedecko-organizačnej a politickej práce súdruha profesora Filkorna. Okrem toho je to úloha, ktorá čaká na iných, povolanejších. My sa tu pokúsime v stručnosti iba vyzdvihnúť isté prvky z vedeckej spisby prof. Filkorna, niektoré myšlienky a riešenia vedeckej problematiky, aby sme dokumentovali živosť a aktuálnosť jeho doterajšieho diela a jeho zaradenie do pokrokových snažení našej vedy.

Okruh otázok, ktoré prof. Filkorn rieši vo svojich vedeckých prácach, je široký. Často sa stretávame s názorom, že šírka problematiky je nepriamo úmerná postupu do hĺbky problémov. No platnosť tohto a podobných všeobecne formulovaných a nešpecifikovaných tvrdení je obmedzená: neberie sa v nej ohľad na individualitu vedca a na charakter problematiky. Existujú vedecké disciplíny, v ktorých postup do hĺbky vyžaduje rozšírenie záberu skúmaných problémov. Tieto disciplíny si potom vyžadujú vedca schopného hlbkej analýzy problémov a širokej syntézy dosiahnutých výsledkov. To je práve prípad V. Filkorna a problematiky, s ktorej riešením sa stretávame v jeho publikovaných dielach a ktorú i teraz rieši.

Je to široký komplex problémov systematickej výstavby marxisticko-leninskej koncepcie logiky a metodológie: od predmetu a charakteru logiky a od jej vzťahu k objektívnej realite, k vede a k filozofii, cez skúmanie historickej stránky preddialektickej logiky k rozboru systematickej stránky tejto logiky a jej aplikácii pri analýze štruktúry a genézy vedeckých systémov, až k východiskovým princípom výstavby dialektickej logiky. Tento komplex problémov rieši prakticky od začiatku svojej vedeckej činnosti, postupujúc tak, že najprv vo vedeckých štúdiách analyzuje a rieši špeciálne problémy a dosiahnuté výsledky syntetizuje a systematizuje v monografiách, približujúc sa postupne k čoraz adekvátnejšiemu postihnutiu problematiky.

Už jeho stať *Formy a metódy noetik*¹ svojim obsahom i spôsobom podania naznačuje tendenciu, s akou si bude autor neskôr vyberať svoju problémovú oblasť.

Prácou, ktorou sa Filkorn bezprostredne pripravoval na riešenie centrálnej problematiky svojej vedeckej činnosti, je *Logika a jej metódy*.² Aj keď definícia logiky (s. 59—60) je tu užšia než v jeho neskorších prácach, z viacerých formulácií je zrejmé, ako sa autor postupne prepracúva k dialektickej koncepcii logiky modernej vedy. Napr. oponuje názoru, podľa ktorého veda sa vyvíja, ale logika nie, hovoriac, že "...objavy a veda postupovali logikou, ktorá bola žitá a nedostala sa do kníh" (s. 61). Táto veta korešponduje s marxistickým názorom, podľa ktorého dialektické myslenie je myslením modernej vedy (či už vedome, alebo živeľne). Podobne formulácia: "...logika nie je čisto formálna, lebo má sama sebou a nie našou konvenciou nejaký vzťah k obsahovému poznaniu" (s. 62), ale aj iné naznačujú, že hoci autor úplne oceňuje formálnu logiku, súčasne prekračuje jednostrannú, pozitivistickú redukciu logiky na čisto formálnu, od reality a praxe človeka celkom nezávislú jazykovú formu. Túto myšlienku neskôr špeciálne rozviedol najmä vo svojej stati *Logika a realita*.³

¹ Filozofický sborník MS, 1947, 3—4, s. 186—200.

² Philosophica Slovaca II—III, SAVU, Bratislava 1947—48, s. 58—115.

³ Otázky marxistickej filozofie XIX (1969), č. 2, s. 149—164.

Jadrom spomínanej práce *Logika a jej metódy* je jej najrozsiahlejšia, druhá kapitola *Výstavba logík maticovou metódou*. Je tu prvá stať v slovenčine o mnohohodnotovej logike, kde autor maticovo buduje dva systémy trojhodnotovej logiky. V dodatku k práci autor píše o redukcii funkcií v mnohohodnotových logikách na jednu, t. j. o budovaní funkčne úplného n -hodnotového kalkulu s jednou základnou funkciou. Pre trojhodnotovú logiku uvádza autor funkciu, ktorá sa maticovo charakterizuje takto:

a/b	1	1/2	0
1	1/2	1/2	1/2
1/2	1/2	0	0
0	1/2	0	1

Autor ukazuje, ako možno pomocou tejto funkcie vymedziť základné funkcie Postovho funkčného úplného trojhodnotového systému. Treba zdôrazniť, že Filkornova práca bola napísaná nezávisle od ťažko dostupných prác D. L. Webba, ktorý už predtým dokázal možnosť redukcie všetkých funkcií trojhodnotovej logiky na jednu. Okrem toho Webbova funkcia sa líši od Filkornovej.

Prvá monografická publikácia prof. Filkorna — *Predheglovská logika*⁴ — vzbudila priaznivý ohlas odbornej verejnosti, ako to dosvedčili i recenzenti (O. Zich, P. Materna, S. Felber). Filkorn v nej dôsledne vychádza z pozícií marxisticko-leninskej filozofie. V prvej časti (*Pojem logiky*) ukazuje vlastnosti, stránky a tendencie logiky a hovorí o vzťahu logiky k materiálnemu životu spoločnosti, o vzťahu medzi logikou a vedami a napokon aj o vzťahu medzi logikou a filozofiou.

Zdôrazňuje inštrumentálny a metodologický (s. 22, 45 a n.), ale aj historický (s. 26 a n.) charakter logiky i jej dialektickú spätosť s praxou človeka (s. 25). Hovoriac o vzťahu logiky k vedám, uvádza, že „logika je zovšeobecnenie postojov, ktorými jednotlivé vedy pristupujú k svojmu predmetu“ (s. 42), že logika je zjednotením istých stránok vedy a v tomto zmysle je zároveň i vedou o vedách (s. 43).

Druhá a tretia časť knihy (*Logika substancie a kvality, Logika kategórie kvantity a vzťahu*) si všímajú formy preddialektického myslenia z ich historickej stránky. Filkorn rozlišuje tri etapy vo vývine logiky: logiku substancie a kvality, logiku kategórie kvantity a vzťahu a dialektickú logiku. Logiku samu chápe ako logiku myslenia, t. j. ako „postoj rozumu, nadobudnutý v styku so skutočnosťou a ju odrážajúci“, či „spôsob, formu myslenia“ (str. 34), alebo ako logiku-vedu, t. j. „systematické uvedomenie si tohto postoja a spôsobu myslenia so všetkými jeho formami, predpokladmi a dosahom“, ako „adekvátne spracovanie a usústavnenie logiky myslenia“ (s. 34). Filkorn ukazuje na príkladoch z dejín vedy a techniky, že tieto etapy zodpovedajú dosiahnutému rozvoju výrobných síl a výrobných vzťahov. (Je to preto, lebo stav rozvoja výrobných síl a výrobných vzťahov je tesne spojený s rozvojom vedy a techniky: tento vplyv sa prenáša cez vedu na logiku, ktorá je nástrojom vedy a ktorá istým spôsobom zjednocuje a uzatvára dosiahnutý stupeň vývinu vedeckých disciplín v istom období.)

Prvá etapa vo vývine logiky je charakterizovaná kategóriou substancie a kvality. Je to logika, ktorú noeticky možno charakterizovať ako „odraz vonkajšej stránky skutočnosti v našom poznaní“ (s. 52). Je to logika, ktorá zodpovedá výrobným silám

⁴ Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1953, s. 290.

a vzťahom otrokárskej a feudálnej spoločnosti. Na príklade otrokárskej spoločnosti antického Grécka Filkornom ukazuje, ako sa nedokonalosť rozvoja spoločnosti odráža v myslení ľudí tej doby, čo sa prejavuje v starogréckej vede — v jej partikularizme (predmety rôzneho tvaru sa nechápali ako členy širších súvislostí, ale ako celkom odlišné, izolované predmety, s. 63—4), ďalej v jej statizme (Filkorn hovorí, že „Gréci pohyb pojmov nikdy nevyjadřili a oblasti, ktoré exaktne skúmajú pohyb, nechali nedotknuté,“ s. 72—3) a konečne v jej kvalitatívizme (grécka veda skúmala iba vlastnosti, kvality, s. 75—77). Takáto veda, našla svoj výraz v Aristotelovej logike, v ktorej stačili dve kategórie na adekvátne zachytenie stavu vedeckého myslenia: kategória substancie a kategória kvality, zodpovedajúce myšlienkovému oddeleniu „nositeľa“ vlastnosti (substancie) od samej vlastnosti, kvality. Súd vyjadrujúci toto oddelenie je subjekt-predikátový súd.

Druhá etapa vo vývine logiky je logika charakterizovaná kategóriou kvantity a vzťahu. Prislúcha vede v období vzniku a vývinu kapitalistických výrobných vzťahov (s. 171). Noeticky ju možno charakterizovať ako poznanie štrukturovanosti objektov, vyjadrujúce hlbší „ponor“ do predmetu, než je to pri hľadisku substančno-kvalitatívnom. Filkorn ukazuje vzťah tejto logiky k vede obdobia kapitalizmu na príkladoch z prvého obdobia vývinu tejto logiky (Galilei, Descartes, Newton, Leibniz...), pretože v čase, keď sa táto logika začala usustavňovať, „ju už predstihli prvé nedokonalé kontúry širšej, dialektickej logiky“ (s. 176). Vtedy, keď sa začal jej prudký rozmach (koniec 19. a začiatok 20. stor.), sprevádzali ju rôzne idealistické koncepcie, ktoré zhoršovali jej inštrumentálne možnosti (pozri *Predialectical Logic*, s. 176).

Filkorn ukazuje, že vedy galileovského obdobia najviac charakterizovala vzťahovosť (každý predmet sa chápal vo svojich vzťahoch k okoliu i vo svojej vnútornej štrukturovanosti, str. 182, 186 a n.), s ktorou súvisela exaktnosť. Ďalšími vlastnosťami tejto vedy bolo jej zamierenie na štúdium kauzality, ktoré potom určovalo i jej teoretický charakter, ako aj používanie experimentu (s. 184—185). Výraznou črtou tejto vedy bolo aj uprednostňovanie kvantity, ktoré vyvolala nevyhnutnosť presného merania (s. 183).

Logika takejto vedy, teda logika kategórie vzťahu, kvantity a kauzality sa významne líši od predošlej. Jej podstatným znakom je stotožnenie s metódou: „Táto hlavná charakteristika novej logiky vyplýva z povahy vyvinutej vedy a z mocného materialistického rozmachu vied. Veda sa len vtedy môže nehatene a organizovane vyvíjať a napredovať, keď si uvedomí a objasní svoje postupy a zákony postupov a keď si disciplíny vzájomne pomáhajú. Logika je práve súhrn postupov a ich zákonov, platných pre každú disciplínu“ (s. 205).

V ďalšom texte Filkorn skúma metodológiu vied galileovského obdobia, potom Descartovu metodológiu a Leibnizove „snahy o vybudovanie novej logiky, ktorá by bola metódou a dušou súčasnej vedy a ktorá by teda bola i metódou vynachádzania vedeckých pravd“ (s. 246). Tieto partie naznačujú tendencie a cesty ďalšieho vývinu logiky kvantity a vzťahu.

Tretia etapa vo vývine logiky je dialektická logika. Problémom nevyhnutných predpokladov a východiska budovania dialektickej logiky sa prof. Filkorn zaoberá v viacerých svojich prácach, systematicky však zatiaľ túto etapu vo vývine logiky nikde neanalyzuje. Táto tematika patrí medzi jeho plány do budúcnosti.

Po mnohých prípravných štúdiách, najmä stati *Logická kategória zákona*,⁵ vydal

⁵ Filozofický časopis, 1953, 3—4, s. 233—267; 1954, 1, s. 6—19.

V. Filkorn svoju druhú závažnú knihu, *Metódu vedy*⁶, ktorá mala široký ohlas nielen v našej vedeckej verejnosti, ale je známa i v zahraničí.

Metóda vedy, ako uvádza jej autor v úvode, tvorí s *Predheglovskou logikou* organický celok. Kým „predošlá práca skúmala formy preddialektického myslenia z ich historickej stránky, *Metóda vedy* skúma preddialektické formy myslenia, keďže sa nimi buduje veda, z ich systematickej stránky“ (s. 5). Hoci Filkorn zdôrazňuje, že sa v knihe obmedzuje na preddialektické štádium vedy, táto jeho práca obsahuje už aj „náčrt riešení dialektických“, ako poznamenal kedysi v recenzii St. Felber.⁷ Jej bezprostredným cieľom je síce analýza tvorenia jednoduchých vedeckých systémov, ale je koncipovaná tak, že vytvára nevyhnutné predpoklady pre „dostatočne hlboké pochopenie systematickej dialektickej vedeckej metódy“ (*Metóda vedy*, s. 5).

Pod metódou Filkorn chápe, v zmysle heglovského určenia, všeobecnosť cesty a formy, ktorou sa niečo pozná (s. 9), pričom vedeckú metódu charakterizuje ako cestu poznania, vedúcu od javov, faktov, daností k zákonu a od zákonov k hlavnému zákonu či k podstate (s. 191), čiže ako zákon tvorenia vedeckých systémov, ktorými sa vystihuje zákonitosť skúmanej oblasti (s. 41). Filozofia vyjadruje podľa Filkorna podstatu vedeckej metódy. Treba ju však rozpracovať ako všeobecnú metódu na podklade modernej vedy. Filkorn presvedčivo ukazuje obmedzenosť metód vybudovaných na základe idealistických a metafyzických filozofických koncepcií a vyzdvihuje dialektikomaterialistickú filozofiu marxizmu ako podstatu metódy súčasných vied.

Metóda vedy respektíve metodológia sa chápe ako logika vedy, t. j. ako logická analýza komplexu postupov a princípov, ktorými veda prichádza k vedeckým zákonom a k podstate skutočnosti (s. 5). Táto cesta sa podľa Filkorna člení na dve hlavné etapy — na induktívne a deduktívne postupy. Pod induktívnym postupom sa chápu všetky prípravné postupy slúžiace na objavenie zákona, ako aj samo objavenie zákona (t. j. indukcia v užšom zmysle, s. 41). V deduktívnych postupoch zasa ide o vyvodenie dôsledkov z prijatých hypotéz a objavených zákonov, pričom dedukcia sa chápe ako nevyhnutný vnútorný moment získavania zákona, forma rozvíjania jeho obsahu a nevyhnutný moment jeho predikčnej funkcie (s. 164—65).

Za jednu zo základných myšlienok Filkornovej *Metódy vedy* možno prijať tézu, publikovanú už v stati o logickej kategórii zákona, že „definovanie zákona musí vyjadriť (...) zákon vývinu pojmu zákona.“⁸ Z tohto hľadiska Filkorn pristupuje aj ku klasifikácii základných typov vedeckého zákona (klasifikačný, vzťahový, kauzálny a dialektický). Klasifikačný zákon ako nejelementárnejšia forma vedeckého zákona vyjadruje iba spoločné, stále, podobné vlastnosti v triede predmetov; vzťahový zákon už vystihuje aj moment diferencovanosti, stále spojenie a podmienenosť jedného predmetu druhým, t. j. jednotí v sebe nielen podobnosti, ale i rozličnosti. Kauzálnym zákonom sa už vyjadri opakujúca sa diferencácia uzavretých systémov, t. j. ako z daného stavu systému vyplýva, nasledujúci atď. Až dialektickým zákonom sa však zobrazí premenu systému, zmena jeho podstaty, jeho zaradenie do systému systémov a pod.

Uvedeným stupňom vo vývine kategórie zákona zodpovedajú základné etapy vo vývine logiky, v ktorých príslušný typ vedeckého zákona nachádza postačujúce logické prostriedky na svoje adekvátne vyjadrenie. Preto, podľa Filkorna, aj cesta

⁶ Bratislava, 1956, s. 207.

⁷ Pozri Slovenský filozofický časopis, 1956, 4.

⁸ Filozofický časopis SAV, 1953, s. 236.

poznania zákona, prechádzajúca etapou analýzy, indukcie (analýzy analýz, formuláciou hypotéz a vedeckých zákonov) a dedukcie, detailnejšie sa člení vždy na svoje klasifikačné, vzťahové, kauzálne a dialektické štádium. Profesor Filkorn presne vymedzuje miesto a hranice platnosti jednotlivých rovín či typov analýz, indukcí a dedukcií a súčasne ukazuje i celkovú neúplnosť preddialektických vedeckých myšlienkových postupov. Ukazuje tým zároveň i to, kde treba hľadať cesty prístupu k rekonštrukcii dialektickej metódy myslenia.

Hranice prechodu od elementárnej, preddialektickej metódy budovania vedeckých systémov k dialektickej metóde tvorby vedeckých systémov vidí tam, kde veda prechádza od analýzy uzavretých systémov k analýze otvárajúcich sa systémov (kde vzniká rozpor medzi daným vedeckým systémom a novým faktom), t. j. tam, kde sa prechádza k problému vývinu vedy, a tam, kde veda pristupuje k analýze samopohybu, premeny systémov a ich včlenenosti do systému systémov.

Pozitívne je okrem iného aj to, že prof. Filkorn odmietol vtedy pomerne rozšírené chybné stotožnenie dialektického protirečenia s formálno-logickým protirečením, ktoré dlho bránilo účinnému rozpracovaniu dialektickej logiky. Dialektickú rozpornosť nevidel v jednoduchom stotožnení systému S_1 , z ktorého vyplýva a_1 , so systémom S_2 , z ktorého vyplýva *non* a_1 , ale v kritickej prestavbe oboch systémov a v ich hlbšej syntéze v novom systéme S , v ktorom sa vylúči logické protirečenie a_1 a *non* a_1 (s. 35). Dialektickosť vidí v dialektickej, nie vo formálnej negácii preddialektických stupňov a foriem poznania, t. j. v ich prekonaní a zachovaní ich prvkov na vyššom a hlbšom základe (analýza vzniku a zániku podstat, včlenenosť systémov, náhoda ako forma prejavu nevyhnutnosti atď.). I svojou myšlienkou vnútornej jednoty indukcie a dedukcie, myšlienkou, že dedukcia je nevyhnutným momentom indukcie a táto vnútorným predpokladom dedukcie (s. 166), načrtáva špecifické vlastnosti dialektickej metódy. Súčasne zdôraznením toho, že koherentnosť je formálnologickým korelátom širšej gnozeologickej vlastnosti systému, adekvátnosti, t. j. zhody so skutočnosťou (s. 198—199), vymedzuje i materialistický charakter tejto dialektickej metódy.

Základné myšlienky *Metódy vedy* profesor Filkorn spresňuje a v mnohom ohľade ešte zvyrazňuje v knihe *Úvod do metodológie vied*.⁹ Hoci názov tejto novej Filkornovej knihy je skromnejší, je svojím obsahom náročnejšia ako *Metóda vedy*. Zdôrazňuje sa v nej aspekt metodológie, t. j. vedy o metóde, a metóda sa výraznejšie charakterizuje ako spôsob riešenia problémov a tvorenia vedeckého systému (s. 15, 72), pričom sa striktnejšie rozlišuje medzi metódou vedy a modelom, resp. aplikáciou metódy. *Úvod do metodológie vied* obohacuje *Metódu vedy* úvodom do teórie systémov a najmä rozpracovaním prechodu od uzavretých systémov k otvoreným systémom, teoretickou analýzou kategórie faktu, návrhom metodologickej funkcie gnozeologických kategórií, rozvinutejšou teóriou experimentu, striktnejším odlíšením klasického a dialektického poňatia kauzality, hlbším a striktnejším rozpracovaním jednotlivých typov analýz, indukcí a dedukcií a ešte viac zdôraznenou myšlienkou jednoty indukcie a dedukcie a pod.

Vlastný rozbor dialektickej metódy (metodológie) však už presahuje hranice, ktoré si prof. Filkorn vytýčil v *Metóde vedy* a v *Úvode do metodológie vied*, a patrí k otvoreným problémom, na ktorých pracuje a mieni pracovať i v budúcnosti. Preto sa v nich ešte hlbšie neanalyzuje kategória dialektického rozporu (charakterizuje sa tam len ako moment vzťahu systémov, t. j. ako vonkajší protiklad, a nie ako vnútorný rozpor, t. j. moment podstaty systému). Tak isto aj myšlienka jednoty indukcie a de-

⁹ Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1960, s. 414.

dukcie tu ešte neprerastá do systematického rozboru dialektických myšlienkových postupov idealizácie a stupňovitej konkretizácie a postupu od abstraktného ku konkrétnemu, ktoré v sebe zahrnujú a prekonávajú moment indukcie a dedukcie a v ktorých sa prekonáva jednoduché cyklické opakovanie indukcie, dedukcie a potvrdenia.

V podobnom vzťahu, ako sú knihy *Metóda vedy* a *Úvod do metodológie vied*, sú aj knihy *Predheglovská logika* a *Pre-dialektická Logia*.¹⁰ Filkornova *Predialektická logika* síce zachováva myšlienkový obsah *Predheglovej logiky*, ale jej rozšírením, doplnením a prepracovaním Filkorn vytvoril novú prácu, ktorá je celkovým charakterom odlišná od pôvodnej. Jej vydanie v angličtine ju urobilo oveľa prístupnejšou pre vedcov, logikov a metodológov v zahraničí, kde našla pozitívne ocenenie.¹¹

Hovoriac o doterajšom diele prof. Filkorna nemôžeme nezmieniť sa aspoň letmo o tom, čo jubilant plánuje a čo naša verejnosť — najmä vedecká — s netrpezlivosťou očakáva. Filkornove štúdie z posledných rokov, najmä *Logika a realita*,¹² *Obsahovo-konštruktívne logiky*,¹³ *Metodológia ako exaktná veda*,¹⁴ *Veda a jej metóda*,¹⁵ *Predmet vedy*¹⁶ a ďalšie pripravované vedecké štúdie, venované najmä problematike filozofických koncepcií vedy a vedeckých systémov, svedčia o jeho usilovnej príprave novej knihy z metodológie vied. Prof. Filkorn okrem toho vedie kolektív zostavovateľov *Encyklopédie logiky*, rozsiahlej práce slovníkovej charakteru, pripravovanej na vydanie vo vydavateľstve Pravda a určenej nielen vedeckým a pedagogickým pracovníkom, ale aj študentom, pre ktorých je logika dôležitým nástrojom pravdivého a presného poznania skutočnosti. Profesor V. Filkorn je aj koordinátorom jednej z hlavných úloh štátneho programu základného výskumu: *Logické systémy a vedecké systémy*.

V našom článku sme sa venovali iba niektorým aspektom vedeckej činnosti prof. V. Filkorna. Charakter článku, ako aj naše možnosti nám nedovoľujú podrobnejší rozbor jeho vedeckej činnosti a tým menej rozbor jeho práce vedecko-organizátorskej a pedagogicko-výchovnej, aj keby si to zasluhovala. Profesor Filkorn sa sústavne zúčastňuje na organizovaní a plánovaní socialistickej vedy u nás. Pre jej ďalší rozvoj je iste veľmi významná i jeho pedagogická činnosť a špeciálna výchova novej generácie slovenských logikov a metodológov vedy, ktorá má v spektre jeho bohatého spoločenského pôsobenia významné miesto.

Využívame túto príležitosť, aby sme sa aj na fóre odborného časopisu pripojili k tým, ktorí mu do ďalšieho života priali veľa osobných a pracovných úspechov, a aby sme vyjadrili nádej, že prof. Filkorn bude pokračovať vo svojej pozitívnej práci v prospech vedy a našej spoločnosti.

¹⁰ Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1963, s. 279.

¹¹ Pozri napr. recenziu MARCISZEWSKÉHO, W.: Wojtech Filkorn, *Predialektická Logia*, Bratislava 1963 v *Studia Logica*, tom XVIII, Warszawa-Poznań 1965, s. 118—122.

¹² Otázky marxistickej filozofie, 1964, 2, s. 149—164.

¹³ *Filozofia*, 1968, s. 259—276.

¹⁴ *Filozofia*, 1969, 4, s. 351—367.

¹⁵ *Filozofia*, 1971, 6, s. 606—628.

¹⁶ *Filozofia*, 1972, 3.

BIBLIOGRAFIA PRÁC AKADEMIKA PROF. V. FILKORNA

MONOGRAFIE:

1. *Predheglóvská logika*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1953, s. 290.
2. *Metóda vedy*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1956, s. 202.
3. *Úvod do metodológie vied*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1960, s. 414.
4. *Pre-dialectical logic*, Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1963, s. 278.

ŠTÚDIE A STATE:

1. *Formy a metódy noetik.* Filozofický zborník Matice slovenskej VIII (1947), č. 3–4, s. 186–200.
2. *Logika a jej metódy.* Philosophica slovaca II–III (1947–48), s. 58–115.
3. *Problémy formačných pravidiel v n-hodnotovej logike.* Filozofický zborník MS, IX (1948), s. 259–269.
4. *Logika v Sovietskom sväze.* Filozofický zborník SAVU VI (1951), s. 102–119.
5. *Aristotelova logika.* Filozofický zborník SAVU VII (1952), s. 74–108.
6. *Logická kategória zákona.* Filozofický časopis SAV VIII (1953), č. 3–4, s. 233–267. IX (1954), č. 1, s. 6–19.
7. *Tvorenie pojmov vo filozofii.* Filozofický časopis SAV X (1955), č. 2, s. 122–137.
8. *Kauzálna analýza.* Filozofický časopis SAV X (1955), č. 4, s. 292–318.
9. *Matematická logika I.* Slovenský filozofický časopis XI (1956), č. 4, s. 352–368.
10. *Kauzálna logika.* Slovenský filozofický časopis XIII (1958), č. 2, s. 95–117; č. 3, s. 209–219; XIV (1959), č. 4, s. 327–357.
11. *Die wissenschaftliche Analyse.* Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität, Halle-Wittenberg, Math.-Nat. VIII; 4/5; S. 445–450; August 1959.
12. *Veda a náboženstvo.* Otázky marxistickej filozofie XVI (1961), č. 4, s. 291–302.
13. *Niektoré problémy kauzality* v zb. *Otázky dialektiky poznania*, Bratislava 1961, s. 165–206.
14. *Logika a realita.* Otázky marxistickej filozofie XIX (1964), č. 2, s. 149–164.
15. *Die dialektische Analyse* v zb. *Das dialektische Gesetz*, Bratislava 1964, s. 261–313.
16. *Leibnizova logika.* Filozofia XXII (1967), č. 2, s. 142–156.
17. *Obsahovo konštruktívne logiky.* Filozofia XXIII (1968), č. 3, s. 259–276.
18. *Metodológia ako exaktná veda.* Filozofia XXIV (1969), č. 4, s. 351–367.
19. *Veda a jej metóda.* Filozofia XXVI (1971), č. 6, s. 606–628.
20. *Pojem metódy.* Filozofia XXVII (1972), č. 3, s.

RECENZIE:

1. *Jean-Louis Destouches, Principis, fondamentaux de physique théorique.* Philosophica Slovaca II–III (1947–48), s. 290–293.
2. *Problémy noetiky* (I. Hrušovský), Borba 1. XII. 1948.
3. *M. S. Strogovič, Logika,* Philosophica slovaca IV (1949), s. 162–163.
4. *Igor Hrušovský, „Niektoré otázky gnozeológie“.* Filozofický časopis SAV VIII (1953), č. 6, s. 915–920.

BIBLIOGRAFIA RECENZII PRÁC PROF. FILKORNA.

1. Zich, Otakar: „*Predheglóvská logika*“ *Vojtěcha Filkorna.* Filozofický časopis SAV IX (1954), č. 4, s. 359–368.

2. Materna, Pavel: *Pozoruhodná studie o logice* (V. Filkorn, Predheglovská logika SAV). Filosofický časopis 1954, č. 4, s. 343—350.
3. Felber, Stanislav: *Významná kniha o logike* (V. Filkorn, Predheglovská logika). Pod zástavou socializmu, 1955, č. 5, s. 311—317.
4. Felber, Stanislav: *Vojtech Filkorn, Metóda vedy*. Slovenský filozofický časopis XI (1956), č. 4, s. 399—402.
5. Mleziva, Miroslav: *O knize Vojtecha Filkorna „Metóda vedy“*. Filosofický časopis 1957, č. 6, s. 915—920.
6. Marciszewski, Witold: *Vojtech Filkorn: Pre-dialectical Logic*. Studia logica XVII, PWN, Warszawa — Poznań 1965, s. 118—122.

Václav Černík a Roman P. Hambálek

K NIEKTORÝM POJMOM MUKAŘOVSKÉHO POETIKY

(Venované životnému jubileu akademika Jana Mukařovského)

Dňa 11. novembra 1972 sa dožíva akademik Jan Mukařovský 81 rokov svojho plodného a systematickou prácou vyplneného života. Aj keď je nepísaným zvykom pri takýchto vzácnych príležitostiach bilancovať a hodnotiť jubilantovo dielo v celej jeho šírke, nerobíme tak úplne, pretože vedecké dielo J. Mukařovského je ešte živou a stále sa dotvárajúcou súčasťou našej prítomnosti a svojim rozsahom vyžaduje sústavnejšiu analýzu, než akú možno vtesnať do rámca jedného článku. Chceme si všimnúť len niektoré jeho názory na literatúru, ktorými trvale inšpiroval metódy moderného literárnovedného a filozofického skúmania literatúry.

Vedecké dielo i osobné pôsobenie J. Mukařovského na bratislavskej univerzite (v rokoch 1931—37) prinieslo aj do slovenskej literárnej vedy myšlienkovými výbojmi nabitú ovzdušie, v ktorom mladí pokrokoví slovenskí teoretici našli to, čo predstavovalo skutočne tvorivé vedecké myslenie.¹ Bolo to v čase bezprostredného ohrozenia slovenskej kultúry fašizmom, v čase prevládajúceho mysticizmu a eklekticizmu vo vtedajšom slovenskom duchovnom živote. Mladí pokrokoví vedeckí pracovníci, stojaci v opozícii voči tomuto eklekticizmu a iracionalizmu, už vtedy vysoko oceňovali jeho významné vedecké diela, presvietené duchom prísnej vedeckosti a metodologickej konzistentnosti.

Medzi pokrokovou inteligenciou mala nebyvalý ohlas jeho štúdia *Dialektické rozpory v modernom umení*, ktorá vyšla u nás na Slovensku r. 1941 napriek zásahu fašistickej cenzúry. Tak isto jeho pokrokový osobný postoj v sociálnych a politických otázkach zohral v povedomí slovenskej inteligencie v týchto temných rokoch vojny významnú úlohu. Aj po vojne jeho vedecká činnosť i činnosť v medzinárodnom mierovom hnutí, napr. účasť na Svetovom kongrese za mier, národnú nezávislosť a všeobecné odzbrojenie v Helsinkách v dňoch 10. 7.—15. 7. 1965, vystúpenie s ostatnými našimi významnými vedcami proti umiestneniu vrchných orgánov NATO v Belgicku,² získali trvalé ocenenie, popri zásluhnej práci rektora Karlovej univerzity v pofebruárovom období a činnosti v Ústave pre českú literatúru ČSAV. Je to iba malý výpočet príkladov neochabujúceho úsilia, ktorým sa J. Mukařovský zapájal

¹ Pozri BAKOŠ, M.: Problémy literárnej vedy včera a dnes, Bratislava 1964, s. 331.

² Pozri Clear the Path to Peace, Czechoslovak Scientists speak out, 1965, s. 47—49.